

СТАНОВИЩЕ

За дисертационния труд на докторант Александър Иванов Драганов

„Политическите партии на САЩ и Канада в контекста на противопоставянето между либерали и консерватори (2016 – 2019)“

Научен ръководител: доц. д-р Даниел Смилов

От доц. д-р Искрен Иванов

Катедра „Политология“

СУ „Свети Климент Охридски“

I. АКТУАЛНОСТ И ПРИЛОЖИМОСТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО.

В своето изследване Александър Драганов представя на вниманието на научната общност актуален въпрос, който заема все по-важно място в рамките на научния дебат и трудовете, посветени на политическите партии в развитите демокрации. Разделението в рамките на класически кливиджи като „ляво – дясно“, „либерали – консерватори“ и т.н. се изостри паралелно с геополитическите процеси след 11 Септември 2001 година, които дадоха тласък на политически феномени като „новото дясно“, „новото ляво“ и формираха предпоставки за преосмислянето на начина, по който либерали и консерватори се позиционират в политическия дискурс. Тези процеси се задълбочиха след избирането на Доналд Тръмп за президент на най-развитата демокрация в света и появата на новите консервативни движения в Европа, някои от които открито призовават за преосмисляне на понятието „демокрация“ през призмата на традиционните ценности, върху които стъпва европейската култура от зората на своето съществуване. В този смисъл, дисертационното изследване е с висока степен на актуалност тъй като изводите и заключенията, които прави докторантът, са опит да се разшифрова разместването на политическите пластове в САЩ и Канада, както и пре-позиционирането им по оста „либерали – консерватори“. Това изследване е ценно и защото голяма част от политическите актьори в англосаксонския свят възприемат идеологически профили на либерали и консерватори като отстояват идеи, които в Европа имат съвсем огледален

политически оттенък, както в областта на политиката, така и в сферата на икономиката. Традиционните разделение на либерали и консерватори до голяма степен формира и консенсуса, върху който стъпват модерните демократични общества тъй като тези политически идеи са първите, които исторически предлагат алтернатива на абсолютизма, а по-късно – и на национализма. В този смисъл, консенсусът в едно демократично общество като американското или канадското стъпва върху компромиса между тези две визии за политиката. Когато този консенсус е нарушен или както виждаме по настоящем – поляризиран, започват процеси, които могат да доведат до блокаж на цели сегменти от политическата система и ръст на популистките движения, чиято цел е да подронят доверието на гражданите в ценностите на демокрацията и правовата държава. Ето защо считам, че това изследване е едновременно актуално и приложимо. От една страна, то дава отговор на въпроса как се позиционират политическите партии в САЩ и Канада на теория, а от друга страна – проследява по какъв начин те са се отклонили от своите идеи и преследват път на развитие, който може да ги пре-позиционира в рамките на друг идеологически лагер. В научния дебат има различни гледни точки за това до какво водят тези процеси, но доминиращото становище е, че крайният продукт от тях може да доведе до цялостна криза в либералната демокрация, плурализма и механизмите на политическото представителство. Исторически, тази теза се оправда както със събитията в САЩ по време на Щурма на Капитолия, така и с идеите за провеждане на пан-канадски референдум за политическата система на Канада. Много правилно докторантът търси причините за тези процеси в разместването на либералния и консервативния спектър и преливането на едни избиратели в другия лагер. Същевременно, дисертацията се ползва и с висока степен на приложимост тъй като това е едно от малкото изследвания, ако не и единственият дисертационен труд, апробиран наскоро у нас и анализирал в дълбочина канадската политическа система. Не на последно място, считам, че това изследване може да послужи и като възможност за по-нататъшни разработки в областта на политическата наука, които да прокарат паралели между сравнителната политология и сферата на международните отношения. Факт е, че външната политика на една страна – особено на демокрации като САЩ и Канада – до голяма степен отразява политическите нагласи на своите граждани, което логично поставя и въпросът какво ще е влиянието на тази нова вълна поляризация върху мястото на тези актьори в системата на международните отношения.

II. СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

Представеният ръкопис е с дължина от 210 стандартни машинописни страници и включва: заглавна страница, съдържание, увод, четири глави, заключение, приложения и библиография. Приложенията в текста отразяват ролята на малките партии в политическата система на САЩ и Канада, което ги прави важен аргумент в полза на авторите тези. Използваната литература включва над 100 източника на български и английски език: книги и монографии; статии и емпирични изследвания в български и чуждестранни издания; медийни публикации. Цитираните източници са изведени под линия, като стандартът на цитиране следва БДС. В рамките на библиографията, посочените автори са подредени по азбучен ред. С тези уточнения, моето заключение е, че ръкописът отговаря на техническите изисквания за написване на дисертационен труд. Посочените автори са адекватно подбрани за целите на изследването и отразяват съществуващи вече анализи по тази тема, което ги прави приложими към целите на дисертацията. Същото се отнася и за актуалните количествени данни, които докторантът използва за да илюстрира по-добре твърденията си.

III. НАУЧНИ ПРИНОСИ И СЪДЪРЖАТЕЛНОСТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО.

Научните приноси на дисертационното изследване са в следните посоки:

1. Първият научен принос на настоящото изследване несъмнено е свързан с анализът, който докторантът прави на канадската политическа система. До този момент на български език съществува само едно дълбочинно изследване, посветено на Канада и то се фокусира не толкова върху политическите процеси в страната, колкото до нейната икономическа система и перспективите пред канадско-европейското икономическо сътрудничество. Това прави тази дисертация първата, която разглежда по какъв начин се позиционират политическите актьори в Канада, какви са кливиджите, които ги разделят и как това оказва влияние върху канадската политика като цяло. В по-широк план, в страни от разработките на автори като Гордън Стюарт и Доналд Савоа, политическата система на Канада е слабо дискутирана, което отчасти се дължи и на това, че тя често попада в сянката на южния си съсед – САЩ. Факт е обаче, че

двете политически система имат съществени различия, което личи и от сравненията, които докторантът прави. Много правилно докторант Драганов търси причината за тези различия в поляризацията на избирателите и високият заряд, който американските партии имат да генерират по-дълбоки обществени кливиджи. Редица автори твърдят, че такива кливиджи са стандарт за всяка развива демокрация, но има и растящ брой автори, които считат, че демокрацията не може да бъде извинение за такива разделения и че понякога политическата отговорност трябва да се търси на ниво партийна система. Това изследване аргументирано доказва втората гледна точка като на практика илюстрира защо когато поляризацията на обществото е отражение на партийната поляризация говорим за криза на идеи. Не на последно място, значим принос на изследването е, че то ясно отделя канадската от американската политическа действителност като демонстрира, че процесите на поляризация могат да бъдат преодолявани с демократични средства по канадския модел, което на практика би ограничило ръста на популистките движения в развитите демокрации.

2. Като втори важен принос на изследването може да се изведе класификацията на останалите политически актьори в САЩ и Канада, както и дефинирането им като „малките партии“. Считам, че тази категоризация в най-пълна степен отговаря на ролята и мястото на тези политически актьори тъй като, макар и непредставени във властта, тяхното влияние върху електоралните нагласи на канадците и американците съвсем не е маловажно. Този въпрос също е слабо изследван като повечето разработки на тази тема включват политически енциклопедии или исторически справки за възникването и развитието на третите партии в САЩ и малките партии в Канада. На български такива изследвания изобщо липсват. Този принос е особено важен за политическата действителност в Америка тъй като една от основните критики към партийната система в САЩ е двупартийният ѝ характер и в частност – десетилетната доминация на Демократите и Републиканците. В американската история има само един случай на възход на трета партия – Народната и исторически факт е, че когато това се случва в края на 19 век, останалите две партии правят всичко възможно да запазят двупартийния модел,

независимо от спомените за Гражданската война. Ето защо считам това за оригинален авторски принос, предвид значителното място, което докторантът отделя за да изясни профила на партии като Зелената, Либертарианската или Конституционната. Дори по-заслужаващи интерес са наблюденията на докторанта върху малките партии в Канада, които въпреки малобройният си електорат продължава да се борят за влияние с либералите и консерваторите в страната. Важна в това отношение е ролята на Квебекския блок – политическо движение, което често бива обвинявано в подхранване на сепаратизма във френскоезичните региони на Канада. Доста рационално докторант Драганов анализира тези турбулентни процеси в рамките на големите партийни кливиджи тъй като това издава и слабостта на по-малките партии, които понякога са склонни на компромис за да запазят някакво политическо влияние в страната. От друга страна, анализът му ясно показва, защо тези общества по-трудно си измислят спасители за разлика по-слабо развитите демокрации или европейските политически системи.

3. Особено ценен принос на дисертационното изследване е и неговата основна част – сравнението между американската и канадската партийни системи. Често на тях се гледа като на едно голямо семейство, наследило традициите си от британския модел, но анализът на автора показва, че това невинаги е така, най-вече поради обективните социални, икономически и културни особености в профила на избирателите им. Важен извод на докторант Драганов е, че американското общество и демокрация са далеч по-склонни да се поддават на кливиджи и поляризация от канадското. Този извод правилно отразява политическите реалности в САЩ, защото, за разлика от Канада, здравеопазването и социалното осигуряване в Америка са сфери, които са блага и придобивки, които се считат за привилегия, а не право на гражданите. Авторът коректно търси причините за тези кливиджи в политическите култури на двете страни тъй като американската политическа култура, която безспорно не е монолитна, все пак е постигнала консенсус за това, че държавата не трябва да се меси в преразпределението на обществените блага. В Канада, от друга страна, такъв консенсус липсва, което дава възможност на политическите актьори да прокарат своята визия за

това как правителството трябва да осигурява тези блага на избирателите. Въпреки, че такива периоди не липсват в историята на САЩ, те се свързват по-скоро с управлението на кризисни процеси като Голямата депресия и са единични прецеденти – например т.нар. Нова сделка на Франклин Рузвелт. По аналогичен начин стоят нещата и с културната политика, която придобива все по-сериозна роля в годините след Студената война. Ценните са тук външнополитическите паралели, които докторантът прави с Пандемията от Коронавирус, войната в Украйна и промяната в характера на идеологическите кливиджи по оста „либерали – консерватори“. Те показват, че канадското общество е далеч по-устойчиво в запазването на своето единство най-вече, защото, макар и важна част от НАТО, Канада все пак не е възприела за себе си статута и политиката на Велика сила, каквото в момента са САЩ. Америка, точно обратното, често страда от разделение на обществото, което е сериозно повлияно от икономическите и финансовите ресурси, които Вашингтон влага за да запази статута си на глобален актьор.

4. Не на последно място, докторант Драганов засяга един особено болезнен за развитите демокрации проблем – ерозията в средната класа, която е основен източник на висок жизнен стандарт и доходи за населението. Такива процеси вече започват да се наблюдават в Европа, а в Америка те са факт още от 80-те години на 20 век. След 11 Септември 2001 година обаче, голяма част от парите в бюджетния излишък бяха отделени за скъпоструващи военно операции, което доведе и до рязко увеличаване на ножицата между бедни и богати. Доста правилно, докторантът търси причините за тези процес в политиката и на двете партии тъй като въпреки социалната реторика на голяма част от Демократите, единственият президент, който предприе някакви реални стъпки за овладяване кризата на средната класа беше Барак Обама. За разлика от Обамакеър, която беше ликвидирана по време на администрацията Тръмп и която е голям прецедент в американската политика, в Канада такива програми са много и до голяма степен копират т.нар. безусловни помощи, отпускани на американците по времето на Франклин Рузвелт.

В обобщение считам, че изведените приноси придават на изследването висока степен на дисертабилност, поради което считам, че представеният текст отговаря на съдържателните изисквания за написването на докторска дисертация.

IV. КОМЕНТАРИ И ПРЕПОРЪКИ КЪМ ИЗСЛЕДВАНЕТО.

Към изследването могат да бъдат направени следните препоръки, за които вярвам, че ще обогатят неговото съдържание и ще бъдат отправна точка за по-нататъшното му развитие под формата на монография или статии:

1. В изследването си, докторантът често отделя голямо внимание на онези фактори, които имат отношение към обществените нагласи в САЩ и Канада. Всъщност, водещата причина за разделението в тези развити общества винаги е била икономическа, а след това – насочена към обществото. Такива са казусите с онези демокрации, които навлизат в период на нестабилност заради нахлуването на новите вълни ценности, които доведоха до мащабни протести и възход на популизма в Европа. Основна характеристика на американската външна политика е, че в ценностите винаги се инвестира много (т.нар. интелигентна сила, която беше изработена от администрацията на бившия държавен секретар Хилъри Клинтън). В този смисъл, ресурсите, които се разпределят за културна политика следват ценностите, които САЩ отстояват в глобален план. Пример в това отношение е администрацията на унгарския премиер Виктор Орбан, който въпреки политическите си флиртове с Русия, е склонен да залага на по-балансиран политики, когато става въпрос за отпускане на евросредства. В този смисъл, изборната победа в САЩ и Канада неведнъж е падала в ръцете на онези партии, които подкрепят средната класа. Изключенията отразяват кризисни епизоди от историята на двете държави, когато в сила влиза принципът „по-силният печели“.

2. В дисертацията си докторант Драганов повдига въпроса за това как радикализацията в обществените нагласи отразява кризата на средната класа и цитира няколко автора, които лансират същото твърдение (например Адамс). Интересно би било да се разгледа

дали радикализацията на нагласите е общовалидна за начина, по който функционира демокрацията в САЩ или е по-скоро специфика на американското политическо говорене. В Канада такива явления са налице, но те са рядкост тъй като както отбелязва и авторът реториката на канадските политици трудно може да се сравнява с поляризиращата реторика на хора като Доналд Тръмп. В този смисъл, публичното говорене може да бъде доста мощен стимул дори за подронване на авторитета на самата демокрация.

3. Интересен казус, който е ясно повдигнат, но по-слабо засегнат в рамките на изследването е за ролята на обективните ограничения, които задава демокрацията пред опитите на политиците да навредят на качеството ѝ. Предвид кризисните процеси в повечето либерални демокрации би могло да се поразсъждава над факта, дали тези ограничения все още са ефективни и до каква степен ерозията на средната класа може да доведе и до ерозия на защитните механизми, с които разполагат демокрациите за да влияят върху политическия процес.

V. НАУЧНИ ПРИНОСИ И ДЕЙНОСТ НА ДОКТОРАНТА.

В обобщение, бих искал да кажа няколко думи за научната дейност на докторант Александър Драганов, който с годините се формира като един от най-перспективните млади учени в катедра „Политология“ на СУ.

По време на своята работа като докторант, Александър Драганов вземаше редовно участие в докторантските четения, организирани ежегодно от Философския Факултет на СУ. По време на работата си с колеги от катедрата, младият ни колега участва в няколко научни конференции и едно лятно училище, организирано в сътрудничество с нашите партньори от Гуангдонският университет за международни отношения и политически науки. Драганов има две публикации по темата на своето изследване. Първата от тях е посветена на американското влияние върху новото поколение права и свободи в България и е публикувана на английски език в *Balkan Social Science Review* – списание на свободен достъп, Q3 Law, индексирано в SCOPUS. Втората му статия – на български език – е посветена на

дисертационното изследване и е част от ежегодното издание на списание Политически изследвания. Тук е и мястото да споделя и отличните си впечатления от преподавателската дейност на докторанта, който в продължение на три академични години водеше курс за чуждестранни студенти на английски език в програма Erasmus и няколко последователни семинара в рамките на бакалавърската програма в специалност „Политология“.

VI. ЗАКЛЮЧЕНИЕ.

В заключение, предвид научните приноси на това изследване и усърдната работа на докторанта, давам положително становище за представения текст като предлагам на уважаемото научно жури да подкрепи този млад учен. Заявявам, че убедено ще гласувам „за“ присъждането на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.3. (Политически науки) на Александър Иванов Драганов.

Дата: 09.05.2024

Доц. д-р Искрен Иванов

Гр. София